

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE *BOOK REVIEWS*

322

Tanja Roženberger: *Urbani fenomeni muzejske perspektive: V etnološkem in kulturnoantropološkem diskurzu.* Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2018, 218 str.

Monografija dr. Tanje Roženberger *Urbani fenomeni muzejske perspektive: v etnološkem in kulturnoantropološkem diskurzu* je izšla kot 52. zvezek uspešne Knjižnice Glasnika Slovenskega etnološkega društva. Slovensko etnološko društvo jo je sprejelo v svoj program za leto 2018 in urednica zbirke dr. Helena Rožman jo je pospremila z oceno, da gre za eno tistih del, ki jih je strokovna javnost (ne samo muzejska) pričakovala z velikim zanimanjem, saj je avtorica, najprej kustosinja in direktorica Muzeja novejšje zgodovine Celje, nato svetovalka na Ministrstvu za kulturo RS in nazadnje direktorica Slovenskega etnografskega muzeja, veljala za nosilko in pobudnico mnogih novih pogledov in idej v slovenskih muzejskih krogih, hkrati pa tudi za poznavalko mnogih novih svetovnih razvojnih trendov, ki so v muzeološki stroki nastajali v zadnjih treh desetletjih.

V dolgi vrsti del, ki so v skoraj štiridesetletni dobi izhajanja knjižne zbirke z 28 zborniki znanstvenih in strokovnih besedil ter 23 monografijami pomembno tlakovala razvoj vede pri nas, si bo monografija Tanje Roženberger zaslužila posebno mesto tudi po mnenju obeh recenzentov: po mnenju prvega kot monografija, ki temelji tudi na širokem, »mednarodnem poznavanju muzejske in muzeološke scene pri nas in v svetu [...] in se naslanja na številna lastna spoznanja bodisi kot muzealka bodisi kot kreatorka inovativnih in kreativnih muzejskih filozofij, konceptov in muzejskih prezentacij [...]« (Aleš Gačnik, str. 213); po mnenju drugega pa bo monografija doslej še dokaj skromne muzejske/muzeološke razmisleke »poglobila z obravnavo nove muzealizacije in sodobnih urbanih muzejskih praks 21. stoletja in predstavila številne nove možnosti muzejskih interpretacij muzejskih zbirk, ki vodijo tudi v inovativne in sodobne razstavne vsebine in redefinicije muzejskih prostorov ter vodijo v 'evropeizacijo' muzejskega prostora povsod po Evropi« (Jože Hudales, str. 217).

Knjiga Tanje Roženberger je dopolnjeno in razširjeno besedilo doktorske disertacije z naslovom *Sodobne urbane kulture in muzeji: Interpretacija urbanih*

vsebin v muzejih in muzejskih zbirkah, ki je nastala pod mentorstvom dr. Janeza Bogataja in jo je avtorica uspešno zagovarjala na oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani leta 2018. Uvodoma velja poudariti, da monografija Tanje Roženberger predstavlja eno izmed redkih znanstvenih del s področja muzeologije in muzejev, ki so se pojavila pri nas šele v zadnjem desetletju in pol, sicer pa prvo znanstveno delo, ki povezuje etnološko muzejsko problematiko s problematiko etnologije ali antropologije mest pri nas. Tako kompleksno zasnovana raziskava je predstavljena v devetih samostojno zaokroženih in med sabo dopolnjujočih se poglavjih, iz vsebinske strukture dela pa so jasno razvidni nameni in cilji raziskave ter izbor konceptov in pojmov, na katerih temelji raziskava, povezanost teoretičnih izhodišč s pridobljenimi rezultati, utemeljenimi v uporabljenih metodoloških postopkih, in sklepne ugotovitve.

Avtorica v uvodnem poglavju najprej predstavi predmet svoje raziskave, teze, cilje, pričakovane rezultate in metode dela, najpomembnejše domače in tuje avtorje ter vire in literaturo s področja raziskovanja mest in muzejev, na katere se je pri delu najmočneje oprla. V naslednjih dveh poglavjih je prepričljivo in na osnovi obsežne in relevantne literature o mestih in urbanem v njih zarisala prizorišče muzejskega fenomena, ki jo že ves čas njenega ukvarjanja z muzeji in muzeologijo najbolj zanima, tj. »mesto in urbani prostor«, v katerem opazuje zlasti fenomene urbanosti, ki se kažejo v svetu in pri nas v luči številnih raziskav s področja sociologije in predvsem antropologije mest oz. urbane antropologije.

Na tem »mestnem prizorišču« v najobsežnejšem delu monografije opazuje oz. analizira delovanje različnih tipov muzejev v urbanizirani družbi. V kratkem zgodovinskem pregledu muzejev doma in po svetu ugotavlja, da so muzeji v novem stoletju vse bolj spreminjali svoj kontekst in kulturo muzejskega dela v smeri družbeno angažiranega, vključujočega proučevanja preteklosti, a prav tako tudi sodobnosti in prihodnosti, in so stopili izza svojih zidov ter na različnih terenih, predvsem pa v sodelovanju z vsemi segmenti lokalnih skupnosti, katerih dediščino ohranjajo, ustvarjali vedno nove oblike sodobnih in inovativnih muzejskih projektov. Po mnenju nekaterih avtorjev naj bi bilo 21. stoletje celo čas »mestnih muzejev«. Tu Tanja Roženberger navede štiri »novitetne tipe muzejev« 21. stoletja, ki so/bodo drugačni, in vsakega v svojem poglavju tudi podrobneje predstavi.

Mednje najprej uvrsti mestne muzeje (muzeje urbanih vsebin), ki se posvečajo muzealizaciji mestnega oz. mesto obravnavajo kot predmet raziskovanja in prezentiranja, celo kot enovit muzejski predmet. Obsežnejši zgodovinski pregled slovenskih »mestnih muzejev« od konca 19. stoletja do najnovejše dobe prinaša vrsto novih podatkov zlasti o štirih muzejskih središčih v Celju, na Ptuju, v Mariboru in seveda v Ljubljani.

V naslednjem poglavju se posveča muzejem urbanih skupnosti, ki svoj muzej vidijo kot prostor oblikovanja lokalnega spomina in kot prostor delovanja in artikuliranja interesov skupnosti v okviru t. i. socialne muzeologije. V tem kontekstu se znajdejo različne oblike ekomuzejev, lokalnih muzejev, muzejev

sosedstva in njihove muzejske prakse, usmerjene v socialni aktivizem in dialog z mestom in njegovimi skupnostmi, ter vloga takih muzejev pri »ozdravljanju ranjenih ali prizadetih mest«, pri čemer avtorica izpostavlja primere muzejskih praks v Cape Townu, muzeju brazilskih favel v Riu de Janeiru, spominskem muzeju 11. septembra v New Yorku ali muzeju posvečenemu orkanu Katrina v New Orleansu ...

324

Novim – po navadi prav od konca 20. stoletja dalje preoblikovanim etnografskim/etnološkim/antropološkim muzejem se posveča v sedmem poglavju monografije, kjer vidi te muzeje kot prostore za ponovne artikulacije in (re) prezentacije kulturnih raznolikosti in homogenosti. Po pregledu premikov na področju etnoloških muzejskih praks pri nas od 19. stoletja do danes se avtorica predvsem usmeri na analizo tovrstnih premikov v zadnjem desetletju v Slovenskem etnografskem muzeju, npr. programu SEM sosed – projektu štirih razstav s skupnim imenom *Migracije*, razstavi *Življenje na ulici*, projektu SWICH, ter jim nasproti postavi primere nekaterih uspešnih evropskih muzejev kot npr. Muzej evropskih in mediteranskih civilizacij (MuCEM) v Marseillu, Muzej evropskih kultur v Berlinu, Muzej sveta na Dunaju itd.

V predzadnjem poglavju monografije obravnava še muzeje kot obliko revitalizacije opuščenih in izpraznjenih (industrijskih) predelov in arhitektur, ki so v svetu in deloma tudi pri nas vse bolj pogosta in uspešna oblika ohranjanja industrijske dediščine in delavskih kultur. Tudi tu v kratkem pregledu tovrstnih muzejskih praks najdemo veliko slovenskih projektov: iz muzeja premogovništva v Velenju, usnjarstva v Šoštanju, Zasavskega muzeja v Trbovljah, pa projektov v Mariboru, Celju, Idriji ..., ki jih avtorica primerja z Muzejem sveta dela v Steyru, Muzejem dela v Hamburgu, Delavskim muzeju v Köbenhavnu itd.

Kljub temu, da vsa ta »muzejska« pogloblja zaradi svoje temeljne naravnosti – kronološko in vsebinsko natančno naštetih številne značilnosti in dosežke navedenih tipov muzejev – nekoliko »obremeni« z naštevanjem številnih podatkov, pa hkrati ponudi bralcu veliko število novih pogledov ne samo na razvoj tovrstnih muzejev (predvsem) v Evropi in pri nas, ampak razkrije številne sveže poglede na sodobne muzejske trende zadnjega desetletja in pol.

V zadnjem poglavju svoj raziskovalni prispevek k našim muzejskim/muzeološkim razmislekom poglobli z obravnavo sodobne muzealizacije in urbanih muzejskih praks 21. stoletja in predstavi številne nove možnosti muzejskih interpretacij muzejskih zbirk, ki vodijo tudi v inovativne in sodobne razstavne vsebine in redefinicije muzejskih prostorov, v »evropeizacijo« muzejskega prostora povsod po Evropi. Obravnava premik muzejev od izobraževalnih institucij do »učeečega se muzeja«, vprašanje diskurza o avtoritativni dediščini, vprašanje trajnosti/vzdržnosti muzejev in njihovih predmetov, kot tudi nove (sodelovalne) metode muzejskega dela, uporabo novih informacijskih tehnologij; vse seveda s prikazom najuspešnejših zadevnih muzejskih praks predvsem v tujini ...

Nazadnje je avtorica te inovativne muzeološke pristope in muzejske prakse prelila še v dodatno – aplikativno poglavje, in sicer na osnovi rezultatov raziskave

Urbani fenomeni – muzejske perspektive CE, ki jo je od 2005 do 2014 vodila, in obsežnega anketnega vprašalnika, v izpolnjevanje katerega je povabila devet velikih slovenskih muzejev. Gradivo je podrobno in analitično natančno obdelala ter tako dobila tudi izjemno natančno in raziskovalno neoporečno sliko slovenske muzejske scene, kar je zagotovo tudi eden najpomembnejših znanstvenih prispevkov monografije. Prav tu uporaba klasične etnografske metode – neusmerjenega intervjuja, ki se spogleduje tudi z metodo etnografskega opazovanja z udeležbo v muzejih, k obsežni beri novih muzeoloških in muzejskih razmislekov in spoznanj v monografiji prispeva še posebno prepričljivost in znanstveno odličnost.

Ob koncu ocene naj zapišem še nekaj svojih misli o pomenu monografije Tanje Roženberger za slovensko muzeologijo in (etnološko) muzejsko prakso. Analize tovrstnih muzejskih projektov, konceptov in praks so avtorici kot raziskovalki, zagotovo pa seveda tudi kot uporabnici aplikativnih rezultatov – tj. direktorici dveh zelo uspešnih in inovativnih muzejev, odpirale vedno nove plasti razumevanja in poglobljenega poznavanja opazovanih muzejskih praks tako pri nas kot v tujini. Šele njeno tako poglobljeno poznavanje in povezovanje teoretskega okvira in muzejskih praks, ki se jih je lotevala, se je lahko izrazilo tudi na aplikativni ravni in tako zanjo kot za »njene muzeje« predstavljalo najboljšo pot do zaželenih in zahtevanih sprememb v (evropskih in naših) muzejih 21. stoletja ter ključ in recept za njeno uspešno muzejsko delo. Prav opisi njenih branj in spozna(va)nj dobrih muzejskih praks pri nas in v tujini, poti do spoznanj o novih družbenih vlogah (etnoloških in mestnih) muzejev, o družbeni odgovornosti do muzejskih (ne)obiskovalcev pa so verjetno najpomembnejši znanstveni in hkrati tudi izjemno aplikativni rezultat njene monografije, ki je poslej dostopen tudi vsem njenim bralcem. To pa je pomemben korak k razumevanju logike in prakse pomembnega segmenta muzejskega dela, hkrati pa tudi poziv k ponovnemu (in nenehnemu) razmisleku o novih muzejskih paradigmah – novih in sodobnih muzejskih trendih skozi muzeološka – menedžerska očala. Rezultati monografije so/bodo pomembni ne samo za etnološko in antropološko znanost kot disciplino, ki deluje (tudi) v muzejih, ampak tudi za vse stroke oz. discipline, ki delujejo v muzejih, in seveda za muzeologijo oz. širše za heritologijo.

325

Jože Hudales

Anja Mlakar: *Skrivnostni tujec in demonski sovražnik: Drugi in drugost v slovenski slovstveni folklori*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019, 240 str.

V času, ko so vprašanja in problemi povezani s prihodi tujcev še kako aktualni in burijo mednarodno javnost, je izšla knjiga dr. Anje Mlakar o tujcih in drugosti v slovenski slovstveni folklori in izročilu. Študija avtorice združuje tako folkloristične kot arheološke in zgodovinske metode in se osredinja predvsem na preteklost oz. zgodovinske vdore in priseljevanja tujcev.